

Oproep voor docenten die promotieonderzoek willen gaan doen naar het fictie- en literatuuronderwijs.

De Rijksuniversiteit Groningen wil in samenwerking met de Vrije Universiteit docenten stimuleren om per 1 september 2017 een promotiebeurs bij NWO in te dienen voor een onderzoek naar het fictie- en literatuuronderwijs in het voortgezet onderwijs. Het gaat in het bijzonder om een onderzoek naar het gebruik, de effectiviteit en de optimalisering van het gebruik van de website lezenvoordelijst.nl op het vmbo, havo en vwo.

Hiervoor zoeken wij drie kandidaten die wij zullen begeleiden bij het indienen van hun onderzoeksvoorstel.

De [promotiebeurs van NWO](#) biedt leraren de mogelijkheid om gedurende vijf jaar voor 40% van hun werktijd te worden vrijgesteld voor promotieonderzoek. Daarbij is van belang dat er volledige ondersteuning is vanuit het management van de school waar je werkt.

Indien je geïnteresseerd bent en een vaste aanstelling hebt in het voortgezet of hoger onderwijs verzoeken we je in maximaal 500 woorden te motiveren waarom je wil promoveren en aan dit onderzoek mee wil werken. Stuur je motivatie samen met je CV **uiterlijk 1 maart 2017** op naar r.c.m.van.steensel@vu.nl (Roel van Steensel).

Wij zien uit naar je reactie.

Prof.dr. Roel van Steensel (Stichting Lezen, VU), prof.dr. Kees de Glopper (RUG), prof.dr. Mathijs Sanders (RUG) en dr. Theo Witte (Lezen voor de Lijst, RUG).

Zie de bijlage voor meer informatie over het onderzoek

Bijlage: toelichting

Lezen op school. Een onderzoek naar het gebruik van lezenvoordelijst.nl en de pedagogisch-didactische factoren die van invloed zijn op de leesmotivatie en ontwikkeling van literaire competentie in het voortgezet onderwijs.

Er wordt en is veel onderzoek gedaan naar het leesgedrag van jongeren, zo zien we in de Leesmonitor van Stichting Lezen en de Databank van de Taalunie. Uit deze bronnen blijkt echter ook dat we nog maar bar weinig weten over HOE het onderwijs, i.c. de docent Nederlands een positieve bijdrage kan leveren aan de leesmotivatie en ontwikkeling van literaire competentie van leerlingen in het voortgezet onderwijs (Witte, 2008). Er is en wordt ook regelmatig experimenteel onderzoek gedaan naar de effectiviteit van bepaalde interventies in diverse onderwijscontexten, maar ook deze hebben om uiteenlopende redenen vaak weinig effect op het handelen van docenten in de praktijk (Broekkamp & Van Hout-Wolters, 2006; Witte, 2008).

Uit ervaring weten we dat de werkvreugde en het enthousiasme van docenten enorm kan toenemen als zij merken dat hun onderwijs effectief is en leerlingen motiveert. In zo'n situatie versterken leerlingen en docenten elkaar. Het omgekeerde is echter ook het geval. Voor veel zwakkere leerlingen is de weerstand tegen lezen (Van Steensel e.a., 2013) of zelfs angst voor lezen (Nielen e.a., 2015) een reële factor in hun leesontwikkeling. Veel docenten raken ontmoedigd als ze steeds tegen de stroom in moeten roeien en heel wisselende resultaten bereiken. Docenten beschouwen de leesdemotivatie op dit moment dan ook als het belangrijkste knelpunt in hun praktijk (Oberon, 2016).

Het fictie- en literatuuronderwijs is in de afgelopen twintig jaar gemarginaliseerd: minder leermiddelen, versnipperd programma, kortere lijsten, minder lestijd, minder gewicht in het schoolexamenprogramma enz. (Bax e.a., 2017). Bij het keren van de leesdemotivatie ervaren veel docenten een zekere handelingsverlegenheid, en sommige geven het min of meer op. Door docenten beproefde instrumenten en middelen in handen te geven en ze door middel van trainingen te helpen die middelen in hun lespraktijk te integreren en te gebruiken, kunnen we de negatieve ontwikkelingen mogelijk keren en een belangrijke slag maken in de Nederlandse leescultuur. Zo'n slag is nodig en relevant voor de taalontwikkeling, literaire ontwikkeling en algemene ontwikkeling van leerlingen tussen 12 en 18 jaar. In het bijzonder voor de grote groep laaggeletterde leerlingen op het vmbo.

Werkzame pedagogisch-didactische principes

Een recente internationale overzichtsstudie van onderzoek naar leesmotivatiebevordering duidt op een aantal werkzame pedagogisch-didactische principes (Van Steensel e.a., 2016). Uit die studie blijkt dat het voor de leesmotivatie en de leesvaardigheid van leerlingen allereerst van belang is om te werken aan het vertrouwen in het eigen kunnen, bijvoorbeeld door leerlingen boeken op niveau aan te bieden maar ook door ze via het stellen en evalueren van realistische doelen inzicht te geven in hun eigen vooruitgang. Daarnaast is het belangrijk om het fictie- en literatuuronderwijs voor leerlingen expliciet te legitimeren (Witte & Jansen, 2016), door ze bijvoorbeeld zelf boeken te laten kiezen die aansluiten bij hun eigen interesses. Maar vooral door ze te laten ervaren dat het lezen en bespreken van fictie en literaire teksten voldoening geeft, hen helpt om dieper in teksten door te dringen en de wereld beter te leren begrijpen (Witte, 2008).

De website Lezen voor de Lijst

De website lezenvoordelijst.nl is een betrekkelijk nieuw leermiddel dat (onder meer) werkt volgens bovenstaande principes en dus een didactische handreiking biedt voor de daar genoemde didactische problemen. Wat kenmerkt deze website? Lezenvoordelijst.nl biedt een didactiek waarin de literaire ontwikkeling van de leerling centraal staat. Het leesniveau van de individuele leerling is leidend voor wat hij leest en wat hij via de boeken en opdrachten moet en kan leren. Dit in tegenstelling tot 'traditioneel' onderwijs, waar het schoolboek vaak leidend is. Daardoor ondersteunt Lezenvoordelijst onderwijs dat uitgaat van de verschillen tussen leerlingen, waarbij het de aansluiting zoekt met het leesniveau en door middel van genre en onderwerpen ('tags') met de interesses van leerlingen. Ten tweede bieden de literaire competentieniveaus zowel leerlingen als docenten houvast: het einddoel, het bereiken van een bepaald niveau van literaire competentie, is expliciet geformuleerd en de leerling wordt de weg naar dat einddoel gewezen. Het biedt leerlingen die zich verder willen ontwikkelen ook uitzicht op hogere doelen dan het vereiste minimum eindniveau. Doordat Lezenvoordelijst.nl een toegankelijk en gestructureerd referentiekader biedt, kunnen docenten, bibliothecarissen, ouders en andere betrokkenen bovendien hun activiteiten goed op elkaar afstemmen. Ten slotte is Lezenvoordelijst.nl bij uitstek geschikt om alle leerlingen 'bij de les' te houden. Zowel zwakke als sterke leerlingen, van vmbo bk1 tot en met gymnasium 6, worden op hun eigen niveau aangesproken en uitgedaagd.

Het aantal bezoeken is in de afgelopen vijf jaar vertienvoudigd van 145.000 in 2012 naar 1.500.000 bezoeken (totaal 10.000.000 pageviews) in 2016. Kennelijk voorziet dit didactische instrument in een grote behoefte bij docenten en leerlingen. Ook het enthousiasme van bibliothecarissen is groot. Een veel gehoorde reactie van docenten: 'Sinds we werken met Lezen voor de Lijst is de belangstelling van leerlingen voor literatuur en het plezier erin toegenomen.' (Oberon, 2016). Gezien de bruikbaarheid en immer groeiende populariteit van de website kan deze een rol van betekenis gaan spelen bij de innovatie van het lees- en literatuuronderwijs op het vmbo, mbo, havo en vwo. De vraag is echter of en hoe hij werkt, en hoe we het gebruik van de website op school kunnen optimaliseren.

Doel van het onderzoek

Hoewel lezenvoordelijst.nl veel wordt gebruikt, weten we niet hoe het in de praktijk functioneert en wordt gebruikt, in hoeverre en waardoor het effectief is, en hoe het gebruik en de effectiviteit ervan

in verschillende leerfasen en schooltypen kan worden geoptimaliseerd. Dit willen we graag onderzoeken. Een belangrijke factor in het onderwijs is de beschikbaarheid van de boeken die leerlingen hebben gekozen. Om deze reden is het ook nuttig om de toegankelijkheid van gewenste boeken en de beschikbaarstelling (mediatheek, Bibliotheek op school) in het onderzoek te betrekken. Ook een belangrijke kwestie in dit verband is de weg naar een succesvolle implementatie. Hoe kunnen we de marginalisering van het literatuuronderwijs terugdringen en de positie van het fictie- en literatuuronderwijs in het curriculum van Nederlands versterken?

Het doel van het onderzoek is drieledig (1) inzicht krijgen in het gebruik; (2) bouwstenen verzamelen voor een kwalitatief hoogstaande en praktisch uitvoerbare didactiek; (3) kennis van en inzicht vergroten in de leesmotivatie en (ontwikkeling van) literaire competentie van leerlingen in verschillende schooltypen en onderwijsfasen in relatie tot het gebruik van Lezen voor de Lijst. Het uiteindelijke (maatschappelijke) doel is om aanbevelingen te doen aan beleidsmakers en trainingen voor docenten (en mediathecarissen) te ontwerpen waarmee de resultaten kunnen worden geïmplementeerd.

Een mogelijke uitwerking

We overwegen om drie onderzoeken uit te voeren, elk door een andere docent Nederlands die in samenwerking met ons een promotiebeurs wil aanvragen (zie de oproep). Het zou bijvoorbeeld kunnen gaan om een onderzoek in de onderbouw havo/vwo, een onderzoek in de bovenbouw havo/vwo en een onderzoek in het vmbo. In deze drie sectoren van het voortgezet onderwijs zullen de doelen en pedagogisch-didactische benadering van het fictie- en literatuuronderwijs verschillen. Terwijl in de onderbouw en op het vmbo het doel vooral pure leesbevordering is, zal het gebruik ervan in de bovenbouw explicieter gericht zijn op de ontwikkeling van de literaire competentie.

Elk van de drie onderzoeken zou uit twee componenten kunnen bestaan. De ene component is een gebruikersonderzoek, waarin door middel van interviews en observaties tijdens uitleg over en gebruik van de website, informatie wordt verzameld over de vraag hoe docenten en leerlingen lezenvoordelijst.nl inzetten en gebruiken en hoe ze het gebruik ervan ervaren. Deze informatie biedt aanknopingspunten voor uitwerking van de tweede component van het onderzoek: een interventiestudie waarin de effecten van lezenvoordelijst.nl op de leesmotivatie, het leesgedrag en de literaire competentie van leerlingen worden getest.

Het plan is om in elke studie drie groepen te gaan vergelijken: een groep klassen die niet werkt met lezenvoordelijst.nl (controlegroep), een groep klassen die met weinig begeleiding werkt met lezenvoordelijst.nl en een groep klassen die werkt met lezenvoordelijst.nl en waarin docenten worden gecoacht in het toepassen van motivatie- en competentie bevorderende didactiek.